

Livslångt engagemang för romers rättigheter

Hon har arbetat för romers rättigheter i fyrtio år. Följt hur romerna fått det bättre i Sverige – samtidigt som samhällsklimatet har hårdnat ute i Europa.

Ingrid Schiöler har ett tidigt minne av hur hon som barn promenerade med sin mamma förbi ett tältläger för romer nära centralstationen i Göteborg. Medan mamman tänkte på hur jobbigt det måste vara att inte ha en lägenhet, såg Ingrid de fascinerande kvinnorna med sina tjusiga kjolar och tänkte "vilka fina människor som bor här!".

– Det blev någonting i min värld som var vackert och det har jag burit med mig.

Ingrid Schiöler har under hela sitt yrkesliv arbetat för romernas rättigheter, som familjepedagog, flyktingkonsulent och vän. Hon har sett hur romernas livssituation förändrats, från att leva i tält till att bli en del av samhället.

Redan som barn lärde Ingrid känna en hel romsk släkt. Hon låg en tid på barnsjukhus med gipsat ben och blev vän med en romsk flicka i sängen intill. Flickan hade många släktingar som hälsade på och pappan Oskar satte sig ibland vid Ingrids säng och pratade. Han var en vänlig man som berättade mycket om sitt liv.

Långt senare i livet arbetade Ingrid Schiöler med hemundervisning med äldre romer som var analfabeter. Hon kom då att bli lärare för samme Oskar och hans två hemmavarande döttrar. Han var änkeman och familjen hade ända in på 60-talet bott i tält. Nu hade de flyttat till ett av de enplanshus som staden låtit uppföra på Hisingen.

– Vi satt vid köksbordet och övade skrivstil. Det var en intressant period, jag lärde mig mycket mer än det som jag skulle lära ut och fick höra många berättelser om vad de hade varit med om.

En av berättelserna bet sig fast. Familjen hade haft sitt tältläger i ett område vid nuvarande oljehamnen i Göteborg och Oskar hade varit och hämtat vatten i två hinkar vid en bensinstation, när en taxi kom åkande. Oskar blev glad eftersom han tänkte att han kunde få lift, men taxichauffören hoppade istället ut och sparkade omkull hinkarna.

– Det har förföljt mig så många gånger: hur kan man resa sig efter att ha blivit så illa behandlad? Vatten är symboliskt eftersom det är livsnödvändigt.

Den sociala medvetenheten fick Ingrid Schiöler med sig redan som barn. Hennes mamma var en politiskt medveten kvinna som var inspirerad av tidningsmannen Torgny Segerstedt och ofta läste högt ur hans Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning.

– Vi hade baltiska flyktingar som grannar, mamma bjöd barnen på kakao och gav dem strumpor. Vi var fattiga, men de var ännu fattigare.

De bodde centralt i Göteborg och Ingrid tog ofta med sig kompisar hem som alltid fick sig en smörgås. Hennes pappa hade en verkstad tillsammans med en kamrat, de hade baskermössor och lagade bilar och Ingrid gick dit ibland och fick pengar till glass. Morfar var socialt engagerad, morfarsfar var präst på Tjörn och familjen hade ofta matgäster i hemmet.

– Jag fostrades in i en form av politisk medvetenhet, även om jag inte förstod vad som hände i politiken när jag var barn. Det fanns väldigt tidigt i mitt liv att man skulle hjälpa andra.

Jag träffar Ingrid och hennes man Krister vid deras gård på Björkö i Göteborgs norra skärgård. Fåren ska ha mat och de skuffas och bräker ivrigt när vi närmar oss hagen med en spann bröd. De köpte gården som unga på 70-talet och startade ett behandlingskollektiv för missbrukare. Numera har de ankor, höns och får. Att mocka skit i lagården har varit avkoppling för Ingrid när jobbet varit pressande.

Ingrids arbete för romernas rättigheter började med att en socialchef ringde och undrade om de inte kunde jobba med

zigenare också, fast inne i stan. En stor romsk familjegrupp skulle komma till Göteborg och tanken var att de skulle få kommunens stöd att etablera sig. De var cirkusfolk från Ryssland som hade flytt undan ryska revolutionen, bott i Bulgarien och Jugoslavien och så småningom samlats i ett läger i utkanten av Rom.

Svenska staten var angelägen om att göra något för romerna, en slags botgöring efter att man 1969 hade utvisat 47 romer, trots protester från bland andra Katarina Taikon.

Mellan 1972 och 1974 kom 450 personer med flyktingstatus varav de äldsta var födda på 1880-talet. Ingrid arbetade som familjepedagog med grannskapsarbete för att få omgivningen att acceptera dem och hjälpte till med kontakter med skola och vård.

Så småningom kom Ingrid Schiöler att arbeta med romer som bott länge i Sverige, som Oskar och hans familj och hon gjorde det på ett många gånger okonventionellt sätt

– Om jag inte hade varit flexibel hade jag inte nått fram – det går inte att sitta i en skolsal.

En sak som uppskattades mycket var att hon hjälpte till med deklARATIONER. Många hade blivit skönstaxerade och hade inte förstått innebörden av hur mycket de har blivit upptaxerade. Hon hjälpte till att överklaga när det blivit alltför orimligt och såg till att de deklarerade inför kommande år. Hon förklarade att det var viktigt för att tillhöra samhället.

– Jag har många gånger hjälpt till att leta i lådor efter kvitton. De brukade ringa redan i januari, "Schiöler, kommer du snart?"

Hon gjorde också propaganda för att gå i skolan, det var en skam för de äldre att inte kunna skriva sitt namn när de fick en postanvisning, de brukade säga att de glömt glasögonen hemma.

– Bara det att lära sig skriva sitt namn är en stor grej, att bli bemött på ett värdigt sätt även om man inte kan läsa fullt ut.

Hon hjälpte också en romsk kvinna att få sitt körkort, läste

teori med henne och satt i baksätet som stöd när det var dags att köra upp. Efteråt gick de på konditori och åt bakelser. "Nu kan jag åka till mamma på kyrkogården", sa kvinnan.

Så småningom kom Ingrid att arbeta mycket med asylfrågor och juridik, eftersom många som kom hit inte hade flyktingstatus. Hon jobbade tillsammans med advokater, hjälpte till med inlagor och läkarintyg och försökte hitta lösningar så att de nyanlända blev trodda på sina asylskäl.

– Kämpandet för att få folk att få uppehållstillstånd har följt mig, det håller jag på med än idag. Jag tänker att det kan jag ju inte sluta med.

1 januari 1985 tog kommunerna över ansvaret för flyktingmottagandet och Ingrid Schiöler fick en tjänst som flyktingkonsulent på halvtid och fortsatte att arbeta med romernas frågor på andra halvan.

Ett år senare såg hon en morgon en annons om att Röda korset skulle inrätta en flyktingavdelning och anställa en flyktingkonsult.

– Oj, det var riktat till mig, så kände jag. Jag var jätteglad över att jag fick det jobbet.

På Röda Korset var hon bland annat med om att ta emot bosniska flyktingar från Bosnienkriget 1992, varav ungefär en tiondel var romer. Senare kom flyktingar från kriget i Kosovo, även de många romer. Hon arbetade också med att efterforska försvunna anhöriga och med familjeåterförening.

– Det är en otrolig känsla att få vara med när familjemedlemmar som inte har träffats på länge möts.

Ingrid Schiöler har också arbetat nationellt och internationellt, hon har ätit lunch med Indira Gandhi, var i Kosovo under kriget och arbetade en tid i Makedonien efter kriget. För sitt mångåriga engagemang blev hon förra året utsedd till hedersrom, i en ceremoni på Gustav Adolfs torg i Göteborg på romernas nationaldag 8 april.

I år är det 500 år sedan romerna först kom till Sverige. Med det tidsperspektivet har det tagit enormt lång tid för

samhället att acceptera dem som fullvärdiga medlemmar. Ingrid Schiöler är försiktigt optimistisk inför framtiden. Riksdagens beslut 1999 om att erkänna fem etniska minoriteter var en milstolpe.

– Det är en viktig punkt i den romska historien, ett erkännande av att man har rätt till sin kultur och sitt språk. Erkännandet innebär dock inte att allt är bra. Det är fortfarande svårt att få jobb och bostad och det finns en strukturell diskriminering, särskilt gentemot de finska romerna som är de som märks tydligast med sina typiska klädedräkter. Hon tycker också att samhällsklimatet har hårdnat.

– Det är mer accepterat att uttala förnedrande tillmälen om romer idag, sådant som man inte kunde säga för tjugo år sedan. Det har hårdnat än mer ute i Europa. I bland annat Rumänien, Bulgarien och Slovakien har många romer det svårt. Ingrid Schiöler var i Rumänien i maj och besökte tre mycket fattiga romska byar. Människorna var så fattiga att de inte ens kunde bjuda på kaffe.

– De var så totalt utan förnödenheter, den fattigdomen är svår att beskriva.

Hon är upprörd över diskussionen som fördes här hemma i somras om att kriminalisera tiggeri. Hon tycker inte att det är konstigt om människor åker iväg för att försöka tjäna lite pengar om man lever i en sådan fattigdom. Man kanske lämnar barnen hos släkten och skickar hem pengar – en sådan förvärvsverksamhet kan hjälpa ganska många.

– De som ger sig av hit för att tigga, musicera eller sälja hemlösas tidning får ett annat liv och deras familjemedlemmar hemma får ett lyft i tillvaron. Det är vi som inte kan fatta att de kan försörja så många.

Polisen talar om att det är etablerade ligaledare som styr tiggeriet, men Ingrid Schiöler menar att det lika gärna kan vara klanens överhuvud som organiserar och samlar in pengar för en grupp av släktingar som bor tillsammans.

– Sverige anses som ett bra land att komma till, i andra länder kan man bli spottad på om man tigger. Och det känns

ganska skönt tycker jag.

Hon anser att man inte får ge upp kampen. Den blir aldrig färdig, det går upp och ner. Om det just nu blåser hårdare vindar så måste man göra något åt det. Hon tycker att det är hoppfullt att många engagerar sig mot orättvisor idag.

Hon möter också många unga romska aktivister och det finns ett internationellt nätverk som gör det lättare för dem att hålla kontakt med varandra.

– Katarina och Rosa Taikon var föregångarna i kampen för romernas rättigheter, de gjorde ett hästjobb. Jag är övertygad om att unga romska aktivister kommer att kunna förändra världen, jag är optimist. Även om det finns mycket motstånd så handlar det om att ta plats. Romerna måste någon gång bli erkända som jämbördiga människor och få samma rättigheter som resten av befolkningen.

Text och bild: Helena Östlund

Läs vidare

Den dag jag blir fri, En bok om Katarina Taikon, Lawen Mohtadi, Natur & Kultur 2012.